

KNJIŽEVNOST

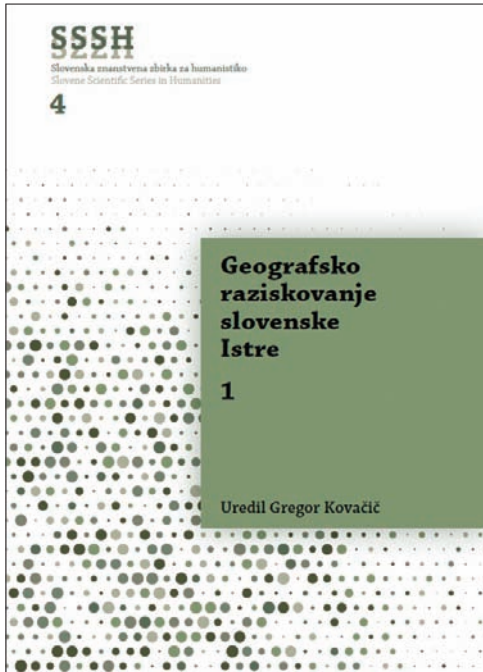
Gregor Kovačič (urednik):

Geografsko raziskovanje slovenske Istre 1

Slovenska znanstvena zbirka za humanistiko 4

Koper 2022: Založba Univerze na Primorskem, 208 strani, ISBN 978-961-121-6 (tiskana različica),

ISBN 978-961-293-176-6 (različica PDF), ISBN 978-961-293-177-3 (različica HTML)

Znanstvena monografija *Raziskovanje slovenske Istre 1* je obsežno delo, ki združuje znanje z različnih področij geografije, tako naravnogeografskih kot tudi humanogeografskih. Predstavljena dognanja so plod večletnega preučevanja domačih geografov, sodelavcev Univerze na Primorskem, Fakultete za humanistične študije, ki že dalj časa sistematično preučujejo območje slovenske Istre. Območje slovenske Istre nedvomno zasluži pozornost raziskovalcev in širše javnosti, saj gre za območje, ki je pod močnim človekovim vplivom zaradi svoje lege, nekaterih specifičnih kmetijskih dejavnosti, ki so vezane na sredozemski prostor, ter v zadnjih desetletjih čedalje večjega razvoja turizma in prometa. Vsi ti pokrajinski procesi pomenijo pritiske na okolje in naravne vire, med katerimi lahko izpostavimo preskrbo s pitno vodo. Zaradi naštetega je poznavanje naravnih značilnosti okolja in družbenih trendov te pokrajine izjemnega pomena. Cilj knjige je zajeti vse te lastnosti pokrajine in jih strniti v pregledno in nazorno, a hkrati poglobljeno in argumentirano predstavitev.

Monografija je razdeljena na šest poglavij. Prvi dve poglavji (*Naravnogeografski oris slovenske Istre* ter *Družbenogeografski oris slovenske Istre*) prinašata pregleden opis lege pokrajine, kamnin, lastnosti površja, vodovja, podnebja, prsti in rastja ter temeljne družbenogeografske značilnosti, kot so prebivalstveni razvoj, lastnosti poselitve ter ekonomskogeografske značilnosti, s poudarkom na turizmu. Nato sledijo štiri poglavja. V poglavju *Značilnosti vrtač Rakitovsko-Movraškega krasa* so avtorji predstavili

podrobno študijo morfometričnih značilnosti vrtač ter njihove povezanosti z rabo tal. Dve poglavji lahko uvrstimo med hidrogeografske vsebine. Poglavje *Lastnosti krajevnih vodnih virov v slovenski Istri* predstavlja značilnosti krajevnih vodnih virov v zaledju slovenske Istre – v ospredju je preučevanje njihove ohranjenosti, uporabnosti, vodnega stanja ter analiza več fizikalno-kemijskih parametrov. V poglavju *Hidromorfološke lastnosti Dragonje* avtorice na vzorčnem primeru Dragonje predstavljajo popis hidromorfoloških elementov vodotoka. Popis je temeljil na metodologiji Agencije Republike Slovenije za okolje, z njo pa se ocenjuje ekološko stanje vodotokov. Rezultati so pokazali, da je Dragonja v srednjem toku skoraj v celoti v naravnem stanju, medtem ko je v spodnjem toku popolnoma spremenjena. Zadnje poglavje je *Osnovanje predlogov tematskih poti po Kraškem robu*. To poglavje ima dvojen pomen – deloma služi kot priročnik za pripravo tematskih poti, hkrati pa prikazuje tudi v praksi izvedene projekte in bralcu približa Kraški rob, ki nedvomno lahko doprinese k razvoju turizma v obalnem zaledju.

Vsa poglavja imajo številno slikovno gradivo, ki vsega fotografije pokrajin, kartografske prikaze v različnih merilih ter grafikone, s katerimi so nazorno prikazani številni statistični podatki.

Monografija je vsekakor obogatila slovenski znanstveni prostor. Zaradi preglednega in sistematičnega opisa slovenske Istre bo zagotovo postala ena od referenčnih knjig za različne raziskave tudi izven geografije.

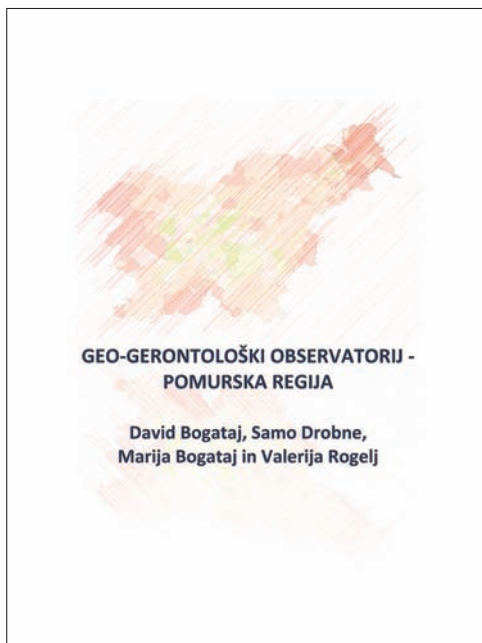
Monografija je prosto dostopna ne več spletnih naslovih: <https://doi.org/10.26493/978-961-293-176-6>, <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-176-6.pdf> in <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-177-3/index.html>.

Rok Ciglič

David Bogataj, Samo Drobne, Marija Bogataj, Valerija Rogelj:

Geo-gerontološki observatorij – pomurska regija

Maribor 2022: Zavod INRISK – Inštitut za raziskavo sistemov, izpostavljenih rizikom in AMEU-ECM, Alma Mater Press, 210 strani, 51 preglednic in 243 slik, ISBN 978-961-94333-8-6 (tiskana različica), ISBN 978-961-7183-15-3 (2023: elektronska različica)

Znanstvena monografija na temelju geografsko-gerontoloških analiz in projekcij za vse občine in lokalne akcijske skupine (LAS) pomurske regije napoveduje dinamiko potreb in načrtovanja kapacitet za oskrbo starejših. Publikacija, ki obravnava pomursko regijo, je prva v novi podseriji, imenovani Geo-gerontološki observatorij zbirke Matematična ekonomika, operacijske raziskave in logistika (MEORL), ki obravnavajo geografsko-gerontološke probleme in izzive sodobnega sveta.

Avtorji v uvodnem poglavju razumevanje geografije staranja razložijo skozi izzive dolgožive družbe, ki jih ti povzročajo pri doživljanju staranja v družbi in ki vplivajo na spremembe, ki jih staranje v družbi povzroča. Geografski pristopi pri preučevanju gerontoloških vplivov in sprememb nudijo možnosti uspešnih ugotovitev in rešitev na področju demografije, prostorskih projekcij, zdravstvene in družbene geografije. Prikazani so skozi temeljne demografske kazalnike staranja v Sloveniji, ki jih je treba upoštevati pri organizaciji prostora in prek matematičnega modela mnogoterih pojemanj, na katerem temeljijo projekcije. Regionalne geografske analize gerontoloških stanj lahko v prvi vrsti koristijo občinskim načrtovalcem in odločevalcem, ker jim ponujajo možnosti upoštevanja prostorskih razmerij, razdalj med oskrbovalnimi središči in oskrbovanci ter upoštevanja dodatnih stroškov, ki nastajajo s potovanjem oskrbovalcev in oskrbovancev. Ob tem geografsko-gerontološke projekcije poskrbijo za upoštevanje srednjeročnih in dolgoročnih napovedi po potrebah v dolgotrajni oskrbi (DO) glede na kategorijo potrebnih zdravstvene nege in demografsko dinamiko kohort.

Avtorji v podpoglavju matematični model mnogoterih pojemanj in mnogoterih stanj, iz katerega izhajajo projekcije predstavljenih napovedi, se približajo razumevanju bralca, ki mu uporaba matematičnih formul ni del vsakdanjih aktivnosti. Model temelji na izračunanih verjetnostih prehodov med različnimi kategorijami zdravstvene nege in med različnimi tipi grajenega okolja, od obstoječega družinskega stanovanja k prilagojenemu družinskemu stanovanju do potrebnih prehodov v specializirane oblike stanostnikom prilagojenih bivališč v različnih grajenih okoljih, ki temeljijo na demografski statistiki. Na podlagi tega se izračunajo pričakovane potrebe starejših odraslih na preučevanem območju, ob ustreznih statističnih podatkih pa tudi finančne zmožnosti. Kako pomembno je spremljanje in preučevanje sestave stanovanjskega sklada in kakšno družbeno vrednost oziroma prihranke lahko lokalnim skupnostim/občinam, regijam in posledično nacionalnemu zdravstvenemu sistemu doprineseta pravočasno načrtovanje in gradnja stanovanjske infrastrukture, prikažejo na primeru demografskih in gerontoloških projekcij v Sloveniji z baznim letom 2022. Pri tem se vrednosti na osebo spreminjajo glede na kategorijo oskrbovane osebe in možnosti selitev starejših.

Demografska slika in obstoječa infrastruktura pomurske regije, pomembna za starejše osebe, je predstavljena v drugem poglavju. Med socialno infrastrukturo, kjer se izvajajo obstoječe vrste dolgotrajne oskrbe po slovenskih regijah, štejejo domove starejših občanov (DSO), pomoč na domu (PND) ter oskrbovana stanovanja (OS) v javni in zasebni lasti. V zdravstvenih domovih, bolnišnicah in zdraviliščih pa se izvajajo dejavnosti, povezane z DO. V prvem delu poglavja se prostorska razpršenost starejših občanov in socialna infrastruktura, pomembna za izvajanje dolgotrajne oskrbe, osredotočata na starejše osebe in objekte, v katerih živijo starejši sami. Na podlagi ankete med starejšimi o sprejemljivi oddaljenosti preučevanih objektov od njihovega bivališča je kot meja razumljena oddaljenost od objektov, večja od 5 km. Socialno in drugo infrastrukturo, pomembno za starejše, in njeno razpoložljivost obravnava drugo podpoglavje po občinah in LAS-ih (v programskem obdobju 2014–2020) pomurske regije.

Tretje poglavje ponuja demografske in geografsko-gerontološke projekcije prebivalstva ter projekcije potreb starejšega prebivalstva po oskrbi in zaposlenih po občinah v okviru LAS-ov. Pregled obsega 11 občin, ki sodijo v »LAS Goričko 2020«, 8 občin v okviru »LAS pri dobrih ljudeh 2020« in 8 občin v »LAS Prelekija 2020«. Projekcije temeljijo na podatkih informacijskega sistema Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije za leta 2013, 2014, 2015 in 2016, v katerih so že zajeti rezultati prehodov oziroma tranzicij med posameznimi oblikami oskrbe. Kot oblike oskrbe se upoštevata oskrba v institucionalnem varstvu in oskrba na domu. Pomembnost in obenem izziv je predstavljen s temeljnim demografskim podatkom, ki bralca povede v jedro predstavljenih demografskih in gerontoloških projekcij, ki jih avtorji prikazujejo prek sedmih področij, ki razkrivajo porast potreb na področju dolgotrajne oskrbe v pomurski

regiji. *Uvodni* podatek predstavi pričakovani porast števila oseb, ki bodo potrebovale zdravstveno nego in oskrbo do leta 2060. *Drugo področje* demografskih predstavitev so projekcije števila starejšega prebivalstva glede na spol, ločeno za populacijo, starejšo od 65 let, in populacijo, starejšo od 80 let. Povečanje števila oskrbovancev v institucionalni oskrbi (DSO) po kategorijah zdravstvene nege (I., II. in III. kategorija oskrbe) do leta 2060 je *tretje področje* obravnave, ki v projekcijah temelji na predpostavki, da se delež prebivalstva v smislu funkcionalnih zmožnosti po posameznih starostnih skupinah ne bo izboljšal. *Četrto področje* predstavljajo projekcije števila uporabnikov dolgotrajne oskrbe po vrsti oskrbe, ki se glede na predvideno število zmogljivosti lahko po trenutni zakonodaji izvaja v obliki oskrbe na domu ali oskrbe v ustanovi in predpostavljajo, da se osebe med temi oblikami oskrbe ne selijo. Projekcije potreb po dodatnem številu uporabnikov dolgotrajne oskrbe letno do leta 2060 po občinah prikazuje *peto področje* projekcij, *šesto in sedmo področje* pa obravnavata projekcije potreb po zaposlitvi socialnih oskrbovalcev in zaposlenih v zdravstveni negi glede na potrebe v oskrbi do leta 2060. Prikazana je projekcija števila zaposlenih glede na obliko oskrbe brez upoštevanih možnosti selitev med oblikami oskrbe in potrebnega dodatnega števila zaposlenih po letih do leta 2060.

Monografija se v četrtem poglavju zaključuje s sklepnimi ugotovitvami in prihodnjimi usmeritvami ter področji, ki se jih morajo lokalne skupnosti lotiti takoj, da bi zmanjšale možnosti še večjega razvojnega razkoraka v primerjavi z državami, ki imajo znatno boljšo pokritost oskrbovalcev v DO glede na število prebivalcev, starih 65 let in več.

Kakovostno opremljena monografija bralcu z nekaj manj kot 300 barvnimi slikami in preglednicami vizualno približa pomembnost razumevanja geo-gerontoloških analiz za prihodnje načrtovanje potreb v DO, obenem pa odpira vrsto vprašanj, ki jih morajo razrešiti prav občine. Prikazani podatki potreb v DO naj bi v prvi vrsti služili kot osnova dogovorom in odločanju lokalnih skupnosti, v katerih se na podlagi predstavljenih projekcij v prihodnje pričakuje spremenjena dinamika načrtovanja in potreba po dodatnih finančnih sredstvih.

Tiskano različico knjige je mogoče naročiti na spletni strani Založbe Pivec: <https://zalozba-pivec.com/knjigarna/kategorija/alma-mater-press>, elektronska različica pa je prosto dostopna na spletni strani Alma Mater Press: <https://press.almamater.si/index.php/amp/catalog/category/GGO>.

Suzanna Mežnarec Novosel

Blaž Komac, Rok Ciglič, Mauro Hrvatini, Manca Volk Bahun, Lenart Štaut, Matija Zorn: **Geografski atlas naravnih nesreč v Sloveniji**

Ljubljana 2023: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, ISSN 3023-9613 (elektronska publikacija)

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU je pred kratkim na spletu objavil *Geografski atlas naravnih nesreč v Sloveniji*, ki so ga pripravili sodelavci inštituta pod vodstvom dr. Blaža Komaca. Sestavlja ga vrsta tematskih plasti, po katerih lahko uporabnik išče najrazličnejše informacije o naravnih nesrečah na ozemlju Slovenije.

Na 'prvi' strani atlasa je zbranih ogromno podatkov o preteklih naravnih nesrečah v Sloveniji, ki so jih avtorji in drugi sodelavci inštituta pridobivali z napornim zbiranjem iz najrazličnejših virov, predvsem iz strokovne literature in časopisnih virov. Zbrani podatki o prek 2900 preteklih 'dogodkih' se nanašajo na dolgo časovno obdobje, nekako od leta 1750 do leta 2022. To je v bistvu zelo dolgo obdobje ter odlična osnova za oblikovanje razmeroma realne slike o pogostosti pojavljanja in prostorski razporeditvi različnih naravnih nesreč. Zbrani podatki so pomemben prispevek k poznavanju njihovega pojavljanja v preteklosti, to pa nam lahko pomaga 'napovedovati', kaj se bo dogajalo v prihodnje in kje. Tako zasnovan atlas omogoča hkrati ažurno dodajanje novih podatkov o novih naravnih nesrečah in pa naknadno dopolnjevanje podatkov o preteklih dogodkih še iz drugih virov, ki jih avtorji zaenkrat niso vključili (na primer iz arhivskih podatkov).

Slika: Uvodna stran Geografskega atlasa naravnih nesreč v Sloveniji.

Odlična odločitev avtorjev atlasa je bila, da so zbranim podatkom o preteklih naravnih nesrečah, kar je že samo po sebi obsežno delo z veliko geografsko in zgodovinsko vrednostjo, dodali še vrsto obstoječih in za tematiko relevantnih zemljevidov oziroma evidenc, tudi drugih raziskovalnih ali upravnih ustanov (na primer zemljevid potresne nevarnosti, zemljevid poplavnih nevarnosti, lavinski kataster, zemljevid nevarnosti proženja zemeljskih plazov, lokacije gozdnih požarov). Ker je atlas objavljen v elektronski obliki, je možno vse te različne informacijske plasti poljubno kombinirati, kar daje spletnemu atlasu pomembno prednost pred klasično knjižno izdajo. Tudi obsežen opis/tolmač atlasa je izdelan strokovno korektno ter omogoča tudi nestrokovnjaku pravilno interpretacijo posamičnih plasti in celotne vsebine atlasa.

Kombinacija zgodovinskih podatkov in obstoječega védenja o naravnih nesrečah ima izjemno veliko strokovno in raziskovalno vrednost. Omogoča nam preprosto in učinkovito implementacijo vsega našega védenja o naravnih nesrečah neposredno na raven konkretnega odločanja, na primer pri pripravi prostorskih načrtov ali iskanju ustreznih lokacij. Predvsem pa bi bilo nujno potrebno, da se novi atlas naravnih nesreč uporablja pri pripravi strategij in drugih dolgoročnejših odločitev pri poseganju v prostor.

Posebej je treba izpostaviti, da je atlas v spletni obliki dostopen ne zgolj strokovnjakom in upravnim službam, temveč vsem državljanom. Ocenjujem, da je kombinacija prav te splošne dostopnosti in izjemne količine v atlasu zbranih podatkov na nek način prelomno dejanje pri poznavanju (in upoštevanju!) naravnih nesreč. Pred slehernim uporabnikom kar naenkrat razkrije tri ključne vidike naravnih nesreč: njihovo pogostost in raznolikost, veliko ogroženost skoraj celotnega slovenskega ozemlja zaradi naravnih nesreč ter naravne nesreče kot eden ključnih omejitvenih dejavnikov pri poseganju v prostor.

Atlas je prosto dostopen na spletnem naslovu: <https://ganns.zrc-sazu.si>.

Karel Natek